

ГРНЧАРСКА ЛЕКСИКА СЕЛА ЗЛАКУСЕ КОД УЖИЦА

Апстракт: Циљ овога истраживања јесте грнчарска лексика у селу Злакуса код Ужица. Грађа за речник прикупљена је на основу снимљеног непосредног говора са тренутно најстаријим активним мајстором у Злакуси. Речник садржи око осамдесет и пет обрађених одредница. Поред примера уз одредницу, након речника дат је и текст, који је настао у разговору са информатором. Када је реч о творбеној анализи прикупљене грађе, један од продуктивнијих суфикса за творбу именица јесте деминутивни суфикс -ица: пекица, рупица, ручкица. Веома је продуктиван и суфикс -ара: сушара, ђувечара. Одређене лексеме које значе алате изведене су помоћу суфикса -ача: барача, кукача... Глаголске именице карактерише стандардни модел њиховог настајања: барисање, сушење, печење, обликовање, шарање... Глаголи су најчешће грађени префиксацијом, и то префиксима -раз: раскиселити, разљевати; -при: прикорити; -под: подасути... Враћањем традиције, злакушки грнчарски производи постају један од важних сегмената културе.

Кључне речи: грнчарија, грнчарска лексика, Злакуса.

1. Село Злакуса² данас представља један од центара грнчарске производње. Смештено је на десној обали реке Ћетиње, под обронцима Дрежњачке Градине. Пружа се између Потпећког поља и речице Петнице на западу, врха Градине на југу, Јоцовог брда на југоистоку, брда Врањаче на истоку, ужичког поља на североистоку и реке Ћетиње на северу. Село се налази на око десетак километара од Ужица према Пожеги и припада Златиборском округу³. Говор села Злакусе припада херцеговачко-крајишком дијалекту (источнохерцеговачки тип⁴), а југозападносрбијанском поддијалекту.

¹ gerun.bojana@gmail.com

² Село Злакуса се помиње око 1822. године о чему сведочи легенда, према којој стариначко становништво каже да је село добило назив према косини која се пружала од ливаде на којој су били чести сукоби између Срба и Турака. Турци су усмртили много српског становништва па је место сукоба названо „Зла Коса” (Злакуса).

³ Љ. Мићић је писао о антопогеографским одликама Златибора (2010: 209–320).

⁴ „Основна карактеристика источнохерцеговачког говорног типа, који по својој структури представља најужу основицу књижевног језика, јесте доследна

Б. Челиковић, у поговору књиге *Ужички крај*, наводи обимну литературу о ужичком крају, истичући у то време необрађеност села која су припадала Рујну: Дрежник, Дријетањ, Збојштица, Злакуса, Качер, Крвавци, Љубање, Поточање, Потпеће, Равни, Никојевићи и Скржути (Челиковић 2010: 455).⁵

Славољуб З. Марковић у својој незнатно измењеној и допуњеној верзији докторске дисертације – *Говор Ужичке Црне горе*, каже да се у овом говору „фонетска и фонолошка својства прозодема принципски не разликују од кореспондентних прилика у главнини источнохерцеговачких говора, односно у стандардном језику”, а „размештај правих вокала, принципски, одговара стандардним дистрибуционим правилима”, док „фонетски контекст и супрасегментни чиниоци не утичу на изговор вокала више него што је то својствено књижевном језику” (Марковић 2011: 356, 430). Према речима аутора, „обличке и творбене особине именица углавном одговарају кореспондентним приликама у стандардном језику” (2011: 502). На самом крају, Славољуб З. Марковић закључује да „описано говорно подручје припада (и)јекавским говорима источнохерцеговачког типа у западној Србији”, да су „његова примарна обележја новоштокавска физиономија и релативно стабилан (и)јекавизам”, и да је реч о разуђеном говорном подручју које је „испресецао изоглосама видљивим на свим сагледаваним нивоима језичке структуре – прозодијском, фонетском и морфолошком” (2011: 607).

Наиме, у говору нашег информатора запажамо незнатан продор екавизације када је реч о рефлексу јата⁶. Испитаник говори ијекавским наречјем, што је и карактеристика источнохерцеговачког дијалекта, али са понеким екавским ликом (*подразумева, изгорела*), што се може објаснити утицајем суседних говора, медија, штампе, администрације, као и упливом књижевног и престижног говора⁷. Видан Николић наводи радове који говоре

ијекавштина. Поред редовног преношења силазних акцената на проклитике и добро сачуваних неакцентованих дужина, вокализам говора источне Херцеговине је стабилан (систем од пет вокала)” (Пецо 1964: 14-16, 26, 33). Више о овом говору у: Асим Пецо, *Говор источне Херцеговине*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XIV, сепарат 1, Београд: 1964.

⁵ Челиковић напомиње да је о најстаријој прошлости овог краја написан низ студија у *Ужичком зборнику*, и то о археолошким споменицима и налазиштима у Западној Србији (1953), о археолошким и етничким проблемима бронзаног и гвозденог доба западне Србије (1972), о развоју привреде на подручју општине Косјерић (1981), о досељавању становништва у ужички крај (1998), о пожешком селу Горобилу (Библиотека „Хронике села“, 2002), о етнолошком истраживањима у титовоужичком, пожешком и косјерићком крају (Гласник Етнографског музеја, 1983), о приватним занатским радњама у Ужицу од 1919. до 1945. (1995) итд. (2010: 439–464).

⁶ В. Николић, као један од проблема у науци о језику, наводи стари вокал *јат*, пишући о неуједначеним супституентима овог вокала након неких савремених истраживања Горобилца, Прибоја, Равни и др.

⁷ „А у „исправљању“ говора најлакше је искоренити ијекавизам и

о продору екавизације (2001: 41) и констатује да није лако доћи до „чистих информатора”, али да се неки наноси из стандарда у идиому његових информатора сматрају делом говора у њиховом синхронном пресеку (2001: 49). Будући да су селу Злакуса географски, етнографски и дијалекатски блиски Горобиље, Равни, села Ариља – позвали смо се и на радове М. Николића, Р. Ђуровића и В. Николића.

Мирослав Николић даје опис говора села Горобиља код Ужичке Пожеге, који се налази на подручју централног дела западне Србије, а чији се говори налазе у основици нашег стандардног језика. Овај говор, према Николићевим речима, припада источнохерцеговачкој групи најеволутивнијих штокавских говора, а две новије тенденције Николић посебно истиче, и то: продор екавизама и губљење дужина у неким позицијама (1972: 7, 13). Аутор долази до закључка да се горобиљски говор у највећем броју случајева слаже са књижевним стандардом: неке говорне особине поезују овај говор са источнохерцеговачким, а неке особине га повезују са североисточним млађим новоштокавским говорима, док је одређени број особина заједнички за све ове говоре (1972: 112).

О говорима Ужица писао је Радосав Ј. Ђуровић који напомиње да су сва три говора у ужичком крају ијекавска, источнохерцеговачког типа, а да је однос екавштине и ијекавштине социолингвистичко питање. Према Ђуровићевим истраживањима, екавизација ужичког краја је започета крајем XIX века, мада ужички говорни типови облицима не одступају од књижевног језика и његове дијалекатске (источнохерцеговачке) основе (1993: 144, 148). Аутор закључује да је испитивање ужичког дијалекатског простора тек на почетку, и што се тиче простора и када је реч о одређеним темама.

1.1. Тема овога рада јесте грнчарска лексика у селу Злакуса. Циљ овог лексиколошког рада није опис говора овога села, што се намеће као врло занимљива тема, али која захтева много више података, већ да се, између осталог, укаже на однос поменуте лексике према стандарду. У наредним редовима даћемо тек успутно селективан опис говора – онолико колико је грађа давала повода. За овај речник грађа је прикупљена на основу снимљеног непосредног разговора са информатором, Миланом Савићем, тренутно најстаријим активним мајстором у селу Злакуса. М. Савић је рођен 1930. године и завршио је основну школу.

Неке од фонетских и морфолошких особина, поред горепоменутог (и)јекавског рефлекса јага, које се јављају у говору нашег испитаника су: а) медијална секвенца *-ао* се контрахује у *о* (*ваљóници, помáго, кòпò, кўвò*, приближити се престижном говору мас-медија, администрације и школе” (Николић 2001: 57).

йспекò), али се јавља и *дòшао*, *-ае* у *е* (*пѣтнѣст*); б) афреза се среће углавном код прилога (*вâмо*); апокопа (*мѡж*) супституција вокала (*лабараторију*, *áперације*); појава аимилације у додиру морфема (*д-дѡѡ*); консонант *х* замењен је са *г* у финалној позицији у заменичкој промени у генитиву множине (*ѡвиг зѣмљанѡг*, *тѡг пѡрезѡ*, *њѡг*), али се јавља у иницијалној (*хѣмија*); изговор сонанта *ј* је нестабилан у иницијалној (*ѣдно*, али и *јѣдно*) и супституисан у медијалној позицији (*хѣминскѡ*); изостаје упрошћавање секвенце *-вљ* у *-љ* (*прѡчѣвље*); појава дисимилације гласова (*двѡес*); придевска заменица за каквоћу (*никакѡ*); јављају се партикуле и то: партикила *ј* (*туј*), *к* (*ѡндѡк*) и партикула *н* (*дѡклѣн*); сложена партикулативне: *-не* (<*н* + *е*); прилози у неким примерима одударају од стандарда и често срastaју са партикулама (*туне*), а прилог за место *ѡзгѡр* (*од* + *ѡзго*), посведочен је претежно и у другим сродним говорима; суперлативна речца *-нај* се јавља у примеру *најглѡвније*; старији облик упрошћавања почетне консонантске групе састављене од плозива и опструента *-нт* (*тѡице*). Поменимо и то да се, у односу на стандард, из реда опструената понекад губи фрикатив *х* (*вѡто*, *ѡладѡ*, *ѡватѡ*, *лѣб*, али и *хлѣб*, *хѣмија*, *страхѡвито*), кога у IX говорима углавном нема (секвенца *хв* корену *хв ал-* даје *ф* под утицајем градског говора: *фѡлѡм*; група *хв* даје *в*: *ѡватѡ*), док се фонема *ф* (*фѡлц*, *фѣлер*, *фалсификѡт*, али зато *пѣкарске врѡне*) и сонант *в* углавном чувају као у стандардном језику (али: *напраѣен*). Разлика у односу на стандард је и везник *јел* који може да преузме функцију везника *јер*, што ово семантичко померање повезује и са другим говорима. Додајмо и структурну одлику јекавског јотовања, као особину источнохерцеговачког дијалекта, која овај говор доводи у везу са осталим говорима ијекавског говорног ареала (оклузив *т*: *дѡћерѡли*; алвеоларни сонант: *дѡље*, *рѡзљевѡју*). Као што се види из наведеног списка језичких карактеристика, говор нашег информатора припада дијалекатском типу источнохерцеговачког говора, али са одређеним одступањима (нпр. познавање гласова *х* и *ф* Пецо наводи као једну од типичних особина источнохерцеговачких говора, као и наставке старих тврдих основа у заменичко-придевској промени: *нашијем*, *овијем*, *добријем* итд.), што говори о извесним недоследностима у говору нашег информатора, а што се у литератури објашњава горепомнутим утицајима.

1.2. Враћањем традиције, злакушки грнчарски производи постају један од важних сегмената културе. Пеђа Милосављевић је, поводом изложбе *Грнчарство у Србији*, напоменуо да је грнчарија вековима била преко потребна: „У зависности од степена развоја људског рода, односно од историјских околности, грнчарство су пратиле најразличитије промене. Од печења земље до енгобе, од каменине до порцулана, то су иста чуда са различитим дејством, нарочито кад из културе прерастају у цивилизацију” (Милосављевић 1982: 3) Када је реч о првим, забележеним подацима о грнчарима,

Марија Бајаловић-Хаџи-Пешић каже да се они налазе у српским владарским повељама XIV века, „у прописима занатлија који се, заједно са селима и имањима, додељују одређеним манастирима”, а да су током средњег века „судови били израђивани руком или на примитивном грнчарском витлу, чије су одлике биле: несиметричност зидова, задебљања на унутрашњој страни суда, задебљали рубови дна, отисци прстију или текстила на унутрашњим зидовима”, а „проналазак ножног витла донео је квалитетне промене и повећао грнчарску производњу”, јер су „услед уједначене ротације витла, зидови постајали једнаке дебљине, а орнамент је наношен равномерније” (Бајаловић-Хаџи-Пешић 1982: 5, 7).

Персида Томић напомиње да је грнчарство у Србији било заступљено, пре свега, у преиндустријском периоду, а да „називи и технологија грнчарства сведоче о међузависном деловању затечених и прихваћених елемената више култура и представљају драгоцену грађу за разјашњавање слојевитости културе на тлу Србије” (Томић 1982: 10). Ауторка констатује да је Србија једина у Европи у којој се примењују све три грнчарске технике, и да је народно грнчарство претрпело многе стране утицаје, а што је допринело, како Томић каже, разноврсности техника и облика у грнчарству у нашој земљи (1982: 10). У ужој Србији су на развој грнчарства у XIX веку утицали, како П. Томић напомиње, Аустрија и Угарска, Турска и Влашка, и да је ослобођена Србија почетком тог века развијала трговинске везе са поменутих земљама, уједно, увозећи многе грнчарске производе (1982: 29).

Израдом судова на ручном колу, према ауторкиним речима, у западној Србији су се бавили сиромашнији становници потпланинских села у чијој се близини налазила погодна глина: „Ова села се, територијално и по начину израде грнчарије, могу поделити у пет посебних група. Највећу групу чинила су села у околини Титовог Ужица. То су Злакуса, Потпеће, Роге, Терзићи, некада и Рупељево и Врана, код Ариља (...) Ужички „лончари” некада су највише израђивали бокасте лонце без дршке (...) Овај центар био је познат по изради великих лонаца, запремине и до 100 литара (...) Други суд по важности јесте црепуља, која је у овом центру⁸ била заобљеног дна (...) За печење хлеба у пећници или зиданој пећи израђивана је у новије време посуда звана „округла” или „пекица”. Значајан суд за овај центар је „пржуља”, дугуљаста посуда која се подмеће испод ражња” (1982: 15–16).

Н. Јовић (2004: 65) је истраживала црепуљарску лексику у моравском селу Рујишту, на територији југоисточне Србије (призренско-јужноморавски говорни тип), истовремено је поредећи са грнчарском лексиком. Јовић напомиње да се при изради црепуља не користи алат, да се земља обрађује босим ногама у колиби која се зове *бурдељ*. Земља и песак (копају се

⁸ Ужички центар.

у сеоском атару – *Црепуљара*) мешају се у размери 2 : 1, а тек осушене се *калаишу* водом и оштром крпом (да би добиле *масну глазуру*), да би се након тога алатком званом *зарезојлаобележило* место где ће жица бити везана након фазе печења (2004: 67–68).⁹

Бисенија Перуничих у раду *О изради лонца у Злакуси код Ужичке Пожеге*, који је објављен 1936. године, у оквиру монографије под називом *Прилози о проучавању наше народне керамике*, појашњава сам начин настанка глинеог посуђа. Лончар окреће левом руком коло, а десном обрезаје дно лонца помоћу кустуре. Пошто изради дно лонца, од глине прави ваљке и са обе руке налепљује их по ивици дна лонца. Затим ваљке глади кустуром уз окретање кола. Тако постепено постаје бок лонца. Кад бок лонца достигне потребну висину израђују се усне на отвору лонца. Најзад се лонац почне уз окретање кола бочити и гладити рубом. После глачања лонац се шара шараљком по боку. Шарање се изводи десном руком а левом се окреће коло (Перуничих 1936: 44).

О грнчарству (‘грне’, ‘грнци’, онај који ради на ручном колу) и лексички грнчарства, етапама развоја грнчарства и проналаску грнчарског кола (до чега је дошло под утицајем културе Средоземља и Блиског истока) – пише Снежана Милојевић у свом раду *Лексика грнчарства / о грнчарству* (1989: 13–23). Ауторка говори о изучавању грнчарског заната, о врстама земље, мешању земље, о називима за место где мајстор седи док израђује предмете, затим, о пећи и печењу, глеђосању, украшавању, као и о алату при обликовању и изради предмета, грнчарским производима, деловима производа итд. Рад је, иначе, писан на основу спроведеног истраживања, а од литературе, ауторка је користила рад Милице Петковић, *Пиротска грнчарија – прилог проучавању*.

2. Када је реч о лексичко-семантичкој и творбено-структурној анализи грнчарске терминологије, она би могла бити предмет засебне анализе која би на самом почетку обухватала начин разврставања прикупљење лексике по тематским областима, односно по тзв. семантичким пољима (материјал у грнчарству, радње у грнчарској производњи, врсте грнчарских производа и њихови делови, алат и сл.). Монографија Љ. Недељков – *Архаична пчеларска лексика у Војводини* (2009), бави се овом тематиком на поставкама руске лингвистичке школе. Ауторка је прикупљену грађу анализира према теорији семантичких микропоља Никите И. Толстоја, који напомиње да „за формирање лексичко-семантичког микропоља нису установљени прецизни

---

⁹ Више о црепуљарској лексички, мешању земље у *канику* и обликовању, припреми за печење, ређању у *фуруну* – в. у: Н. Јовић, *Црепуљарска лексика*, Дијалектолошка истраживања, Филозофски факултет у Нишу, 2004: 65-90.

лингвистички критеријуми, па се она формирају на основу предметно-логичких критеријума (Недељков 2009: 16).¹⁰ Лексичко-семантичка анализа ће изостати у оквиру овога рада, а као модел за њену будућу анализу послужиће, управо, монографија Љ. Недељков која, приликом лексичко-семантичке анализе грађе, приказује термилошку лексичку са различитих аспеката у оквиру сваког семантичког поља: творбеног, структурног, мотивационог, семантичког и ареалног аспекта.

2.1. Када је реч о творбеној анализи прикупљене грађе, један од продуктивнијих суфикса за творбу именица јесте деминутивни суфикс *-ица*: *пекница, рупица, ручкица*. Веома је продуктиван и суфикс *-ара*: *сушара, ђувечара*. Лексеме које означавају занатлију настале су суфиксацијом, и то суфиксом *-ар*: *грнчар, тестијар*. Овим суфиксом изведене су још неке лексеме којима се служе грнчари, као што је, на пример, *чекићар*. Одређене лексеме које значе алате изведене су помоћу суфикса *-ача*: *барача, кукача...* Глаголске именице карактерише стандардни модел њиховог настајања: *барисање, сушење, печење, обликовање, шарање...* Глаголи су најчешће грађени префиксацијом, и то префиксима *-раз*: *раскиселити, разљевати*; *-при*: *прикорити*; *-под*: *подасути*. Овим кратким освртом нису исцрпене све могућности творбене анализе прикупљене грађе. Према речима, Љ. Недељков, „комплетна творбена анализа подразумева приказ свих лексема са разних аспеката творбе, што би могло да буде предмет једне посебне студије (2009:136)“

3. Семантичка померања лексема

У стандардном језику свршени глагол *догнати* има и негативну конотацију: *гонети учинити, присилити да неко, нешто дође некамо, дотерати (...) приморати, принудити некога на нешто (...) учинити да неко, нешто доспе у неповољно стање...* (РМС 2007: 295) У говору злакушких занатлија, уколико глина *догна* у довољној мери, она је спремна за мешање са каменом и вајање. Ово значење је, највероватније, развијено према значењу *догонити* у значењу *доводити у ред, у уредно стање, удешавати, уређивати, улепшавати; поправљати, подешавати, дотеривати*. Глагол *лагеровати* је задржао значење као и у стандардном језику – *(у)складишити*: ~ робу, али именица *лагер* (део грнчарског кола који представља лежиште основе и

¹⁰ Љ. Недељков (2009: 16-17) констатује да је теорија семантичких поља у анализи лексике примењена у неколико монографија које су рађене у Институту за лингвистику: монографија о коларској (Вуковић, Бошњаковић, Недељков, 1984), о пастирској терминологији (Бошњаковић, 1985) и о терминологији куће и покућства (Вуковић, 1988).

горње кружне плоче, услов за добро коло), у стандардном језику, такође, има примарно значење *складишта, стоваришта*, а не само значење дела машине који служи као лежиште осовине и вретена. Разлика у значењу лексема у односу на стандардни језик имамо и код именице *руб*. Ова лексема у стандардном језику има значење *ивица, крај* (2007: 1174), а у грнчарској терминологији *руб* представља крпу или кожу за глачање површине суда.

Напомене уз речник

Напомене уз овај речник се у великој мери ослањају на Предговор РМС (2007). У речнику грнчарске терминологије се, најпре, наводи акцентована реч као одредница која се дефинише у свом основном облику: номинативу једнине код именских речи (именица, придева) и инфинитиву (код глагола). Равноправни акценатски ликови дати су у истом реду и повезани везником „и“. Изрази уз одговарајуће одреднице одвојени су знаком • (и болдирани), а знаком ~ замењује се одредница приликом навођења израза у којима се јавља дата одредничка реч. Значењске нијансе одвојене су тачком и запетом (;), релативно блиска значења болдираним словима (а, б, в), а различита значења су одвојена болдираним бројкама. Морфолошки облици и морфонолошке алтернације код именица дате су одмах иза одреднице када се ради о генитиву једнине, док се облик 1. л. презента код глагола и облици номинатива придева у женском и средњем роду наводе у сваком случају. Код наглашених речи, наведена су њихова прозодијска обележја (акцент и квантитет), и то код именица (номинатив/генитив) и глагола (инфинитив/презент). Често су дате и додатне информације о глаголској рекцији (лагеровати, -рујем свр. и несвр. *сместити, смеитати у лагер, (у)складишити*: ~ робу). Граматичка квалификација иза одреднице код именица јесте ознака за род (м, ж или с) која указује на то да је именица мушког, женског или средњег рода, као што код глагола ознаке свр. или несвр. указују да је реч о глаголу свршеног или несвршеног вида. У речник су, као посебне одреднице, унете и глаголске именице (од несвршених глагола). Уз одреднице су дати и етимолошки квалификатори (на основу података из речника МС и речника САНУ), односно квалификације које се тичу порекла речи из страних језика. Семантичке информације уз одредницу, односно уз речнички чланак дате су или описно или синонимно или комбиновано, и то на основу дефиниција у РМС, док мали број речи није било могуће пронаћи у речнику, па је, стога, за разумевање значења речи од велике помоћи и значаја био речник САНУ, као и реч информатора. Илустративни материјал, односно контекст (али и фотографије након речника) у којима се дата реч јавља – дат је у речнику, уз одговарајуће одреднице. Фразе уз одреднице нису навођене, као ни хомоними (нису били заступљени). Синоними су обрађени тако што се помоћу

једне одреднице упућује на другу, уз коју стоји семантичка информација, а која се односи и на прву (в.). Пре самог речника, дат је и списак заступљених скраћеница, како граматичких, тако и техничких. Аутори овог скромног речника нису нативни говорници дијалекта којим се говори у Злакуси. Речник садржи око осамдесет и пет обрађених одредница. Све лексичке јединице налазе се на месту које им по азбучном редоследу припада. Поред примера уз саму одредницу, након речника дат је и сâм текст, који је настао у разговору са информатором.

Представљамо овај речник, свесни могућих недостатака али, уједно, и отворени ка будућим сугестијама.

Списак скраћеница

в.	види
гл.	глаголска
грч.	грчки
дем.	деминутив; деминутивни
др.	други, друго
ж	именица женског рода
зб.	збирни; збирна именица
им.	именица
м	именица мушког рода
нем.	немачки
мађ.	мађарски
мин.	минерал
мн.	множина
несвр.	несвршени глагол
рум.	румунски
с	именица средњег рода
свр.	свршени глагол
сл.	слично
тур.	турски
фр.	француски

Појмовни речник

А

áкōв, -ова м мађ. а. *мера за запремину течности*. **б.** посуда за течност (око 50 литара).

Тестија (за воду), мӣ зōвѐмо, а òни áкōв, али зѐмљанō: ймā рúчку и тō је се слúжило за вōду.

áмфура-е ж грч. *глинена посуда, крчаг јајастог облика уска грлића и са две дршке.*

Áмфура је висōка можда мѐтар у висину, па ймају рúчке, па за ўкрāс, цвѐће.

Б

бāрача, -е ж алат дужине око три метра који служи за вађење печених производа из ватре.

Бāрача је мōтка једна, трӣ мѐтра, мало да се òдмакнѐмо, јер тō је јáк, страхōвито тōпло, тāмо òсамсто степѐни сӣгурно, òндā кмōра да се òдмакнѐш па сā тōм бāрачōм вāдīли, а сад нўстїмо да се òладї у пѐћи, и кад се òладї, òндāк ўђѐмо тāмо.

бāрисāње, -а гл. им. *одбарисати; поступак потапања печене керамике у обару, којим се завршава израда производа, обавља се да би производ постао јачи.*

Лонац кад је ўгријāно, òн га йсправї па (скробом) йзмажѐ, йзмажѐ, йзмажѐ и тō је бāрисāње.

бāрисати, -шѐ м несвр. *премазивати готов производ скробом од курузног или пшеничног брашна.*

Тō је йзмишљено, ако òн није сӣгурāн да је га òбðро йспекō, òн кáжѐ да се обāришѐ, òн кáжѐ да се òн зāгријѐ òново, тāј лонац.

бѐкута, -е ж а. *тупа стара бритва*. **б.** алат у облику лименог ножа који служи за спољно обликовање суда.

Бѐкута је нōж, спōља рāvњā, па свлāчї оно што је грúбо.

бōчило, -а с алат у облику дрвеног полукруга са рупом на средини којом грнчар дотерује бокове суда.

Бōчило...йзнўтра да се бōчї на лонцу.

бōчити, -йм несвр. **а.** *чинити бокастим*. **б.** *изводити ивице на лонцу*

са унутрашње стране суда.

Бѡчї се на лонцу.

бидѡк, -ѡкѡ м тур. алат који служи за копање глине из земље.

Некад смо мї кѡпѡли бїдѡкѡм.

бїса, -е ж мера за тежину камена.

Тѡ истуѡмо, па ѡдѡ на бїсе.

В

вѡљак, -љка м направа за млевење камена.

вѡтрѡљ, -ѡља м део огњишта који служи за ређање дрва којима се ложи ватра.

У тѡ једнѡм оделѡњу, ѡмѡ прѡчѡвље пѡциглѡно и туње ѡмѡ горе зѡвѡ се вѡтрѡљ.

Г

глѡзїрѡни, -ѡ-ѡ онај на кога је нанета глазур.

Ѓнѡ глѡзїрѡно, дѡбро је ѡнѡ, али кад се мѡлко ѡбијѡ, мѡж да ѡдѡ ѡнѡј, ѡнѡ, глазура дѡдѡ у црѡва, дѡћѡ до интервенције и ѡперације.

глазї рати, глѡзїрѡм свр. и несвр. превући, превлачити глазуром, (по)цаклити; (у)глатити: глазирана глина.

Мї не глѡзїрѡмо.

глазїра, -е ж фр. **а.** танки слој стакласте масе којом се превлачи глинено, порцеланско и метално посуђе и др. предмети ради заштите или сјаја, превлака, цаплина; глеђ, емајл (...) **б.** превлачење глазуром, глазирање. • **безоловна** ~ ж врста глазури која се растапа на веома високим температурама. • **оловна** ~ врста глазури која је на оловној бази.

Ѓлѡвне глазїре на ѡловнѡј бѡзи, чїста хѡмија, на ѡвѡј вѡзи. Тѡ је штѡтно за кѡвѡње.

гли на, -е ж врста земље непропусне за воду која је у влажном стању лепљива и употребљава се у лончарству и керамици: печена ~, лончарска ~, ватростална ~, порцеланска ~.

Ѓмѡ глїна спѡцијѡлна је ѡвѡ глїна и ѡна се не кѡпѡ са површињѡ, него дубинѡ три мѡтра.

глинен, -а, -о који је од глине.

гнїла и **гњїла**, ж в. глина.

грнчџар, -џара, м **1.** занатлиџа коџи израђуџе глинено посуђе, лончар; **2.** продавац грнчариџе.

грнчџариџа, -е ж **1.** зб. грнчарски, лончарски производи, посуђе израђено од глине. **2.** грнчарски занат, грнчарство. **3.** продавница грнчарских производа.

грнчџарство, -а с грнчарски занат, посао, израда посуђа од глине.

Јџако стџр зџнџт и рџдило се искљџчиво и сад се рџди искљџчиво за пџсуђе.

Д

дџгнџати, -џџм свр. дџтерати, направити производ од глине спремним за даљу обраду.

Глиџа за џпотребу мџбра да дџгнџ, да се рџкисели.

дџгџнити, дџгонџм несвр. дџтеривати производ од глине до џеговог крајњег облика.

Сад јџ дџво иџто рџдџм, дџво га дџгонџм да буде јџднџко по дебљџни, да нџ будџ нџђџ тџњџ, нџђџ дџбљџ.

Ђ

ђувџџџара, -е ж кухињски суд са поклопџем и високим ивиџама и служи за спремање пасуђа, купуса. в. пеџиџа.

А дџво су тџ, зџвџмо их џувџџџаре за кџкџшку, пџле, џзмџш, нџмажџ се џколо мџсти, тџрџ се пџле и џпрџџи га лџпо тџне.

З

зџмљџно-кџмено, -а -о направљено од смесе коџа подразумева јџднџк однос камена и глине.

џво је сџло Злџкуса код Ёжџџа, чџвено по џзрадџ џвиг... зџмљџнџ пџсуђџ, зџмљџнџ кџмџнџ.

И

џла, -е ж врста земље (блато).

Глиџа нџшиџ, џна нџ мџњџ нџиџта, нек стџјџ трџ дџнџ нек се кџвџ, јџло џстџје џстџ, кџд џџ (тестије) мџло тџкнџ на џнџ џлу, на блџто.

џстџђи(џстџђи), -тџчџм свр. ударџима разбити камен на ситне комаде, џситнитити, џстџџати.

Па џндџк тџ (камен) џстџчџмо.

исушити, -исушим свр. учинити да нешто изгуби воду, влажност, осушити.

К

каја, -е ж грумен, комад камена који се добија из мајдана.

А то је двāj камѐн, сличан кварцу, ми га добијāмо у кајама тамо у мајдану.

калцит, -ита м мин. **1.** врста кречњака, калцијев карбонат. **2.** врста камена која се користи за прављење смесе у грнчарији.

Калцит је сјајан као стакло, кад ти њѐга вїдїш у мајдану, он се запрља, од сунца изгубї сјај, а кад га ти вїдїш, он се сїја, се оглѐдѐш о њѐга и рѐзак је.

кѐло, -а с основна справа, алатка за израду глинеог посуђа: грнчарско ~. **1.** дрвено коло најпримитивнији облик алата за израду глинених посуђа. **2.** електрично коло најсавременији облик алата за израду глинених производа. **3.** ножно коло врста грнчарског кола које се покреће ногом, користе га мајстори који не израђују производе за кување јела. **4.** ручно коло врста грнчарског кола које се покреће руком (карактеристично за грнчаре у Злакуси).

Ми смо имāли дрвени точак. (Ножно коло) то су радили тестијари што прѐве кадѐонице, а ми нїкако дрѐкчије него овако.

кукача, -е ж дужа гвоздена шипка са куком на крају која служи за привлачење или вађење црепуља, лонаца, бакрача и сл. из ватре.

Нѐмају (црепуље) на средину рупу, ђе се та кукача завлāчила. (Кукача је) од метала, то имā свāкā жѐна, која прѐчевље имā.

кустура, -е ж рум. дрвени грнчарски нож са резом на обе или само на једној страни, служи за подсецање лонца када се скида са кола и за глађење.

Кустура, она служи за глађење лонца спља, са њим глāдим.

Л

лагер, -а м део грнчарског кола који представља лежиште основе и горње кружне плоче, услов за добро коло.

Ми смо имāли дрвени точак, ѓво има лагер, ѓкрећѐ се лѐпо.

лагеровати, -рујѐм свр. и несвр. сместити, смештати у лагер, (у) складишити: ~ робу, одлагати готове производе до продаје.

Кад испѐчѐмо, ѓндак лагерујѐмо и спрѐмна рѐба за трѐжїште.

лѐвчица, -е ж искривљени део грлића на бокалу.

Вáмо је нàпраљен лѐвчић јѐдāн, прѐбӯшен и вáмо рúчка ìмā, и кад нāгнѐ, тā рāкија ÿдѐ на тāј сѵсак.

лòнац за огњиште лонца м 1. дубљи суд ваљкастог облика, са једном или две дршке, начињен обично од емајлираног метала, глине и др, који служи за кување, држање хране и сл.

Он није за шпòрет нāмѐњен, зато што он је úско дѐље днѐ и не би дўго, дўго и дўго не би прѐврио, нѐ мѐже ђздѐл да прѐбијѐ.

лòнац за шпорет врста лонца која се одликује широким дном и малом дубином.

Ал ђвѵ (лонци за шпорет), ђни мѐгӯ тамо, али шѵроко днѐ вѐћу зāпремину, ђвāј, ўзимā, а нѵски, и одбāцује од сѐбе температýру.

М

мáјдан, -а м тур. место где се вади камен.

Мѵ од двā мѐтра не покушāвāмо, у тѐм дѐлу ће су мáјдани, ђнѐ обично двā мѐтра нѐмā је, ìмā мало, тўј дāјѐ знāкове да је ìма, али тѐ бāцāмо.

мāша, -е жтур. 1. ватраљ.2. лопата за хватање и преношење жара.

Мāша је као лопата, мāло мāњā и тāј жāр ђна пѐтурѵ, али тā жѐна која то рāдѵ, мѐрā дѐбро искуство да ìмā, да не би издѐрела.

О

обāрисāње гл. им. в. барисање.

оцāклија, -е ж кућа са оцāком, огњиште са зиданим димњаком.

Оцāклије... кућа са оцāком, ће (је) тāј ђцāк вāто оздѐ тў плāмѐн.

П

пѐкāрска врúна велика пећ за печење великих количина хране, в. пећ.

Пржукѵе ÿдӯ у пѐкāрске врúне.

пѐкица, -е ж в. ђувечара.

Пѐкица и ђувѐчара то је ÿстѐ.

пѐћ, пѐћи ж уређај за печење обликованих и осушених производа.

Кад ђсӯишмо у сӯшари, вѵдећеш пѐћ ће печѐмо.

плѐча, -е ж горњи део грнчарског кола у облику диска који је покретан.

пѡгача, -е ж хлеб од пшеничног брашна.

Од пшеничног (брашна) је пѡгача.

пѡдасути, пѡдаспѣм свр. *посути по нечему: ~ прахом; посути ситан калцит по горњој површини кола пре почетка обликовања производа.*

Пѡдаспѣмо ђвѣм и ђдвоји се, неће да се заљипи за тѡчак.

прекрупач, -ача м направа за ситњење камена.

Идѣ (камен) на бусе, на чекићар, један ђвде прекрупач, и то ѣситѣмо да га ђотерѣмо ђѡвдѣ.

пгжуља, -е ж суд налик на тепсију, само већих димензија који служи за печење меса.

Пржуље ѣдѡ у пѣкарске врѡне (без поклопца) за пѣчење.

при горити, -ѣм свр. *изгорети више него што је потребно услед јаче ватре или дужег излагања ватри.*

Турѣ се пѣле и ѡпржѣш га лѣпо туње, а ѣмѣ и пѡклопац да заштитѣ да не пригори.

прикорити (се) -ѣм свр. *ухватити корицу по површини, стегнути (се) по површини.*

Прикорѣ се од врѣмена тѡга стѡјѣња и од температуре стѣгнѣ се.

приучник, -а м шегрт, мајсторов ученик.

Сѣн ми је помѡго. Ѣн је као приучник.

прѡја, -е ж хлеб од кукурузног брашна.

Изѣћѣ пѡгача или прѡја ко лимун, жуто пѡ тијѣм. (О кукурузног брашна се прави) прѡја тѣм пшеничним брашном.

прѡчевљеи прѡчевље, -а с предњи део огњишта.

Прѡчевље или ђгњиште, тѡ се подразумева, тѡ је мѣсто где се та дрва лѡже без пѣћи. Прѡчевље је у кућѣма тамо, где се лѡжи ђтворена вѡтра, без шпѡрета, баз ѣчегѣ, или се у двѡришту неће направѣ, ђвај, вѡтра и ту мѡж да се кува.

Р

разљевати, -вѣм, несвр. *топити, прелазити у течну агрегатно стање.*

Глазуре се разљевају.

ра̀скиселити, -ѝм свр. *размекишати натапајући (у воду или др. течност), расквасити; размекишати глину напајајући је водом.*

А двā глїна се ра̀скиселї у води.

рѹб, -а м парче крпе које служи за глачање површине на суду.

Рѹб је обична крпа која др̀жї вїше воду, мѡже и ко̀жнѡ, али ѡвѡ што др̀жї воду и пола̀ко ја то обра̀ђујѡм. Крпа којом фїнишѝмо.

ричка, -е ж в. *ручкица.*

ручкица, -е ж **1.** дем. од ричка. **2.** дршка која се додаје на бокове суда.

Рѹчкице, као шѡрна ѡнā емāлїрана, ѝмā рѹчке, рѹчкице.

С

сāч, сāча м тур. *глинени, округли покопац којим се покрива хлеб, кромпир, месо и сл. на огњишту и загрће жаром да се храна испече.*

Сāч, који је искључиво за лѡб нѡ мѡже мѡсо, јел оно ѹсисā у сѡбѡ тѹ маснѡћу, па ѡндāкће ѡн под ѡнѡм температѹрѡм да тѹ маснѡћу мāло пѡнѹшта и хлеб, ѡсетї се на хлеб.

сїров, -а, -о а. *непечен. б.* суд који још увек није стигао до фазе печења.

сїсаки сї **сак**, -ска мдео суда у облику кљуна за изливање течности.

Сїсак, па тѡ је нāјверовāтнијѡ са ѡнїм лѡвчицом, ѡнѡїздвојенѡ. Вāмо је нāпраљен лѡвчић јѡдāн, прѡбѹшен и вāмо рѹчка ѝмā, и кад нāгнѡ, тā рāкија ѝдѡ на тāј сїсак.

скрѡб, -а мостатак од пшеничног или кукурузног брашна који се користи приликом барисања.

Скрѡб од кѹрузнѡга брашна или мѡжѡ и пиѡнично, рѡтко да бѹдѡ, можда на ѡдно двāес кїлā стāви трї кїлā брашна, и то ѹгријѡ дѡбро, па ѡнāј лѡнац кад је ѹгријāно, ѡн га ѝсправї па ѝзмажѡ, ѝзмажѡ, ѝзмажѡ и тѡ је бāрисāње.

сушара, -ежпросторија удешена за сушење нечега, сушионица, сушиница.

Кад се бѹдѡ тѡ мѡгло да сāмо сѡбѡ др̀жї, ѡндāкнѡсїмо у сушару и сѹшїмо на др̀ва.

сѹшење, гл. им. одсушити; *трећи поступак у изради грнчарског производа који подразумева уклањање влаге из предмета како би постао*

чврст.

Суши се зависі до врѣмена, ако је температура мало јача, оно прѣје, мање се суши.

Т

тѣпсија, -еж тур.плитак, најчешће овалан суд који служи за припремање јела у шпорету.

За пѣчење хлѣба ѿмамо, благо дѣди, е, ово је за шпорет, то се зовѣ тѣпсија.

тѣстија, -еж тур. земљани суд, крчаг за воду крушкастог облика са грлићем и дршкомна којој је обично изведен сисак.

Тѣстија (за воду), ми зовѣмо, а они аков, али зѣмљанѡ: ѿма рѣчку и то је се слѣжило за воду.

тѣстијар, -амзанатлија који израђује посебну врсту грнчарије.

(Тѣстијари) *то раде, који раде кѡдионице, ћасе, тѣстије.*

точак, -чка м в. коло.

Токак, ми зовемо кѡло на коме то радѣмо.

тѣкнути, -нѣм несвр. заударати, воњати.

Глина најши, она не мѣња ништа, не стѡји три дѡна не се кѡва, јѣло ѡстаје ѿсто, а кѡд њѣ маљо тѣкне на ѡну ѿлу, на блаво.

Ћ

ћаса, -еж тур.врста посуде (без дршке са стране, обично од бакра); израђују је претежно тѣстијари.

(Тѣстијари) *то раде, који раде кѡдионице, ћасе, тѣстије.*

Ф

фѡлц, -а мпродужетак поклопаца са унутрашње стране.

пма поклопац, фѡлц ѡзгѡр ѡклапа се, да се не би пѡра извлѡчила.

фѣлер, -ам нем.грешка, мана: роба са фелером (лонац фелер се користи као чокара, в. чокара).

Чѡкара, то је лонац, само фѣлер.

Ц

црѣпуља, -ежплитказемљана посуда која служи за печење хлѣба на огњишту.

Црѣпуље нѣке бѣле што се пѣчӯ – она је вѣликā као овај тѣчак и у средини прѣбушѣна за кӯкачу да се она ђкрећѣ.

Ч

чāбар, -бра м тур.суд који служи за одлагање глине након њеног вађења из земље.

Чāбар је дрвенā пѣсуда.

чекѣћар, -ам в. прекрупач.

Па ѣдѣ на бӯсе, на чекѣћар, јѣдан ѡвде прекрӯпāч.

чѡкара, -ежсуд који служи за чување воде којом се грнчар служи приликом израде производа.

Чѡкара, то је лѡнац, само фѣлер.

чѣтура, -емокругла пљосната посуда за ношење пића коју грнчари израђују претежно за ракију.

Ўмā јѣдан што прāвѣ тѣ чѣтуре.

Ш

шāмоти шāмот, -ам фр.врста глине од које се праве ватросталне опеке за облагање пећи.

Трѣбā врѣме, док се зāгријѣ тā шāмот.

шāмотна цѣ гла, -еспроводи топлоту до производа.

Дѣрекно нѣ мѡже да се пѣчѣ, да вāтра ѣударā у прѣдмете тѣ, мѡрā у шāмотну цѣглу, па тā цѣгла шāмотна спрѡводѣ температуру на њѣг.

шāра, -ежлиније које служе за украс на глиненим производа.

шāраљка, -ежалат који служи за шарање суда;

Шāраљке, што ѡвѡ шāрāмо.

шāрање, гл. им. од шарати, процес у изради грнчарског производа који се одвија пре сушења, подразумева наношење шара.

Шāраљка за шāрање.

шѣ лѡбок, -амврста црепа од глине који се израђује без додавања камена.

Шѣлѡбок, нā крѡв кӯће, без ѡвѡг нāшѣг камѣна, као црѣп.

Текст

Ја ћу да причам површински... Ово је село Злакуса код Ужица, чувено по љзради овиг... земљаниг посућа, земљано камѣнѣ. Овдѣ је педѣст пѣсто глина и камѣн педѣсѣт пѣсто. Ѐмā глина спѣцијална је овā глина и она се не кѡпā са површинѣ, него дубинѣ три мѣтра. Ондāккамѣн се кѡпā рсто на јѣднѡме мѣсту, и нѣ мѡже свāкѣ камѣн тѹј, нѣ мѡже ни квāрц. I мā специјални камѣн, али ми нѣмāмо ми тѹ лаборатѡрију, ни тѣ ѹређаје ни тѣ стрѹчњаке да нам рспитā тѡ, мѣсим и хѣмински и свѣ тѡ нѣмāмо, чак шта вѣшѣй, кад печѣмо, нѣмāмо никакѣ ѹређај да би знāли на кѡјѡј температури, овāј, се пѣчѣ, ал захвāљујѹћи дѹгѡј тѡј пракси и мѣни што сам јā бѣѡ, блāго дѣди, у вальѡници, јā сам тридѣспѣт гѡдина био, па дѣсило се био жāрилац нā тим ѹређајима, тāмо жāрним, па сам ондāкод приликѣ дѡшао до закључка нѣђе да се тѡ пѣчѣ на температури нѣђе на ѡсам стѡтина, ако би бѣла нѣжā температура, ондāкне би мѡгло да буде дāјанли и рāпадало би се тāмо на пѣчѣњу, на кѹвāњу. Ми смо дѡлазили и до Светозāрева, Јāгодина, са вѡловѣма и кѡлима и продавали по сѣлимā, прѣпуље нѣке бѣле што се пѣчѹ – она је вѣликā као овāј тѡчак и у срѣдини прѡбушѣна за кѹкачу да се она ѡкрећѣ. Е сād тѡ нѣ терāмо тāко, него рдемо на вāшаре, рмāмо кѡлā, рмāмо нѣке кѡмби. Тек сад, врāћа нам се традиција тā, па нам овѡ крѣнуло. Јā не мѡгу да нāрадѣм кѡлко ми трајѣ. Онѡ глазѣранѡ, дѡбро је онѡ, али кад се мāлко ѡбијѣ, мѡж да ѡдѣ онāј, онѡ, глазура д-ѡдѣ у црѣва, дѡђѣ до интервѣнције и āперације. Е, шпѡрет на дрѡва, тѹриш тѹне пāсуљ, кѹпус, тѹне и мѣсā и тѡ крчкā, дрѣжи констāгну, ѡву температуру. онѡ врѣ, смāкнѣш га са шпѡрета, ѡвде тѹриш, пѣтнѣст минутā врѣ, тѡлико тѡ одгѣи температуру, мālтене као онāј шāмот.

Бѣло је онѡ чѣтрѣз, дѣте, шѣстѣ, сѣдмѣ, ѡвѡ је стāло бѣло, пѡсле рātā ѡпушћѣна зѣмља. Јāко стāр зāнāt и рāдило се искљѹчиво и сад се рāди искљѹчиво за посуђе, е ондāктѹне се дѣли, рмā ѡвѣх што рāдѣ онѣ тѣстије, онѣ вāзне онѣ, онѡ тамо... Глина нāшā, она нѣ мѣнā ништа, нек стѡјѣ три дāнā нек се кѹвā, јѣло ѡстāје рсто, кѡд нѣ мāло тѹкнѣ на онѹ ѣлу, на блāто. Лѡнци пѹкнѹ јел нѣмајѹ камѣн, ѡни нѣ стављāјѹ тāј камѣн. А тѡ је овāј камѣн, сличан квāрцу, ми га дѡбијāмо у кāјама тамо у мāјдану. Па ондāктѡ истѹчѣмо, пāйдѣ на бѹсе, на чекићар, јѣдан ѡвде прекрѹпāч, и то рситѣмо да га дѡтерāмо дѡвдѣ. А овā глина се рāкисѣли у вѡди.

Овѡ се зѡвѣ лѡнчāрско-грнчāрска рāдња. Ми смо ослобѡђѣни, скѹпштина ѡпштине Ужицѡ ослобѡдила нас пѡреза, свāкѡга, јел је тѡ зāнāt био на изѹмирāњу и ондāкда не би рзумрѡ, онда су нāс ослобѡдили од тѣг пѡреза... Сѣн ми је помāго. Он је као приучник. Дѡбијѣш свежѣ мѣсѡ под тѣм сāчѡм. Ѐмā пѡклопац, фāлц ѡзгѡр. Фāлц, ѹклапā се, да се не би пāра извлāчила. Ми смо рмāли дрѡвени тѡчак, ѡвѡ има лāгер, ѡкрећѣ се лѣпо. Тѡчак, ми

зòвемо кòло на коме то рáдїмо. (Ножно коло) тò су рáдили тестијáри, што прáвè кáдионице, а мї нїкáко дрúкчије него òвакò. Сад јá òвò што рáдїм, òвò га дòгонїм да буде јèднáко по дебљїни, да нè будè нèђè тáњè, нèђè дèбљè. Рúб је òбична крпа која дрђжї вїшè вòду, мòжè и кòжнò, али òвò што дрђжї вòду и полáко јá то обрађујèм. Крпа којом фїнишїмо. Кустура.. дгвенò, їдèйстò за равњање и глађèњè. Бèкута је нòж, спòља равнá, па свлáчї оно што је грúбо. Бóчило... їзнóтра да се бòчї. Шáралке, што òвò шáрáмо. Чòкара, то је лóнац, само фèлер. Рúчкице, као шèрпа òнá емáјлїрана, їмá рúчке, рúчкице.

(Лонац за огњиште) òн није за шпòрет нáмèњен, зато што òн је úско дòље днò и не би дúго, дúго и дúго не би прòврио, нè мòже òздòл да прòбїјè. Прòчевље је у кућама тамо, же се лòжи òтворена вáтра, без шпòрета, без їчегá, или се у двòришту неје нáправї, òвáј, вáтра и тú мòж да се кúвá. Ал òвї (лонци за шпорет), òни мòгú тамо, али шїроко днò вèђу зáпремину, òвáј, ўзимá, а нїски, и одбáцује од сèбе темперáтуру. Прочèвље или òгњиште, тò се подразúмевá, тò је мèсто же се тá дрвá лòжè без пèћи. Кад се дòбро зáгријè, да не би кїпило, òвè рúпицè (на поклопцу), їдè пара, сáмо тúчè пáра òздо док врї, да не би кїпило.

За пèчење хлèба їмáмо, блáго дèди, е, ово је за шпòрет, тò се зòвè тèпсија. А òвò су тè, зòвемо их ђувèчаре за кòкòшку, пїле, ўзмèш, нáмажè се òколо мáсти, тúрї се пїле и ўпржїш га лèпо тúне, а їмá и пòклопац да зáштїтї да не пригори. И како је то у прáкси, кáжу да је јáко ўкусно, а и мї смо прòбали, али јá нè требá да прїчáм зато што їспало би да фáлїм. И што је нáјглáвније, јá свè што нáправїм – продáм, опште нèмáм зáлиху.

Црèпуље їду їстò на прочèвље, искљúчиво за хлèб, само што нèмајú на средину рúпу, же се тá кúкача завлáчила. (Кукача је) од метáла, тò їмá свáкá жèна, која прочевље їмá, она їмá тú кúкачу и мáшу. Кúкача је јèдна дршка мètáлнá, савїјèна и тòм кúкачòм ўватї за рúпу дòлè и пòдигнè је, па òнòм мáшòм. Мáша је као лóпата, мáло мáњá и тáј жáр она потурї, стáвї јèдну тú црèпуљу, али обе зáгријè, и ондáк тú јèдну стáвї, па ондáкстáвї хлèб, па òнú дрúгú їстò кúкачòм за òнú рúпу, али тá жèна која то рáдї, мòрá дòбро искúство да їмá, да не би изгорела, јел мòж да изгори ако прèгријè те црèпуље. Ызїђè погача или прòја ко лїмун, жúто пò тијèм. (О кукурузног брашна се прави) прòја тїм пшèничнїм брáшном. Од пшèничнòг је пòгача.

Оцáклије... кúћа са оцáком, же (је) тáј òцáк вáто оздò тú плáмèн, у тò јèднòм оделèњу, їмá прочèвље пòциглáно и тúне їмá горе зòвè се вáтрáљ, нáмèстá дрвèће, вако ко рúка, и на тòм прочèвљу мòж да стáвї чèтри сáча, јел је òнò пòциглáно, и она сáмо рáзгрнè тáј жáр, и ондáкмáло дòлè потурї под црèпуљу, чèтри пòгаче се пèчú или чèтри прòје одјèднòм. Сáч, који је искљúчиво за лèб не мòже мèсо, јел оно ўсисá у сèбè тú масноћу, па ондáк же òн под òнòм темперáтурòм да тú масноћу мáло пòпúшта и хлèб, òсетї се на хлèб.

Пекица и ђувечара то је њстѠ. Зато је српскѣ језик тежак, што један предмет ѣмѧ нѣкѠлко имѣнѧ. За пиле, за мѣсо, за подварак, за мусѧку, за пребѧраѧц пасуљ. Пржуље ѣдѸ у пѣкарске врѸне.

Ѐмфура је висока можда мѣтар у висѣну, па ѣмајѸ рѸчке, па за Ѹкрѧс, цвѣће. (Тестијари) тѠ рѧде, који раде кѧдионице, ѣасе, тѣстије. Тѣстија је сѧк-сија за цвѣће. МѠже се назвати слободно фалсификѧт тѧј. Они нѧмажѸ тѠ, лѣпо ѠзгѠ сѣјѧ се да се Ѡглѣднѣш, али тѠ је ѣзложено и кѣши и сѸнцу и оно се дѣжѣ, тѧј лѧк се дѣжѣ, и као да су га тѣце ѣсчвркале, рѸжно. Шѣљбок, нѧ крѠв кѸће, без овѠг нѧшѣг кѧмѣна, као црѣп. ТѠ су бѣли мало и пѠцѣњени занѧти, кад ти пѠменѣш нѣкѠм да рѧдиш око Ѡвогѧ, тѠ је бѣло поцѣњено.

Међутим, у заднѣ врѣме, они су и прѠшли и цѣптере и порцулане, и сад се вѧртили на ово, јер кѧжѸ цѣптер да је штѣтан. Некад смо мѣ копѧли бѸдѧкѠм. Ма бѣло прѣмитѣвно, кѠпѠ јѧглину ѠвѸ, Ѡтишо са воловима, кад ми се Мѣловѧн родиѠ, ѠтишѠ ми јѣдѧн рѠђѧк и прѣтисло га тѧмо и дѠћерѧли га мртвѠга.

Глиѧа за Ѹпотребу мѠра да догнѧ, да се рѧкисели. Чѧбар је дгвенѧ пѠсуда. Мѣ од двѧ мѣтра не покѸшѧвѧмо, у тѠм дѣлу ѣе су мѧјдани, ѠнѠ Ѡбич-но двѧ мѣтра нѣмѧ је, ѣмѧ мало, тѸј дѧјѣ знѧкове да је ѣма, али тѠ бѧцѧмо. Она је сѧма по сѣбѣ као Ѡнѧј сѧпѸн некад што је се кѸвѠ, мѧсна сѧма по сѣбѣ, да нѣ прѣмѧ нѣшта у сѣбѣ. Кѧлцит је сјѧјан као стѧкло, кад ти ѣгѣгѧ вѣдѣш у мѧјдану, Ѡн се зѧпрљѧ, од сѸнца ѣзгубѣ сјѧј, а кад га ти вѧдѣш, Ѡн се сѣјѧ, се Ѡглѣдѣш о ѣгѣгѧ и рѣзѧк је. КѸстура, она слѸжи за глађѣнѣ лѠнѧцѧ спѠља, сѧ ѣйм глѧдѣм. Шѧрѧљка за шѧрање.

Мѣ не глѧзѣрѧмо. Глазура се дѣже на тѠј ѣискѠј темперѧтури. Ѡловне глазуре на ѠловнѠј бѧзи, чѣста хѣмија, на ѠвѠј вѧзи, оне се можда до чѣтри-сто, пѣсто степѣни рѧзљѣвѧју. ТѠ је штѣтно за кѸвѧње. ТѠ је и дрђжава јѣдно врѣме забрѧњивѧла.

ПѠдаспѣмо Ѡвѣм и одвојѣ се, нѣће да се зѧлијепѣ за тѠчак. СѸшѣ се зѧвисѣ до врѣмена, ако је темперѧтура мало јѧчѧ, оно прѣјје, мѧнѣ се сѸшѣ. Кад се бѸдѣ тѠ могло да сѧмо сѣбѣ дрђжѣ, ондѧкнѠсѣмо у сѸшару и сѸшѣмо на дрѧва. Ѡсеѧ се тѠ дѠклѣн је дошло са сѸшењом. Прикорѣ се од врѣмена тога стѧјѧнѧ и од темперѧтуре стѣгнѣ се. Кад ѠсѸшѣмо у сѸшари, вѣдећеш пѣћ ѣе печѣмо. Дирекно нѣ мѠже да се пѣчѣ, да вѧтра Ѹдарѧ у прѣдмете тѣ, морѧ у шѧмотну цѣглу, па тѧ цѣгла шѧмотна спрѠводѣ темперѧтуру на ѣѣг и то трѣбѧ врѣме, док се зѧгријѣ тѧ шѧмот.

Бѧрача је мѠтка јѣдна, трѣ мѣтра, мало да се Ѡдмакнѣмо, јер тѠ је јѧк, страховито топло, тѧмо Ѡсамсто степѣни сѣгѸрно, ондѧкмѠра да се Ѡд-макнѣш па сѧ тѠм бѧрачѠм вѧдѣли, а сад пѸстѣмо да се Ѡладѣ у пѣћи, и кад се Ѡладѣ, ондѧкѸћѣмо тѧмо. Кад испѣчѣмо, ондѧклѧгерујѣмо и спрѣмна рѠба

за тржйште. Обарисање, то је измишљено, ако он није сйгурѧн да је га до-
бро йспеко, он кажѧ да се обаришѧ, он кажѧ да се он загријѧ поново, тај
лонац. Скрѧб од кѧрузнѧга брашна или мѧжѧ и пшѧнично, рѧтко да бѧдѧ,
можда на ѧдно двѧес кѧлѧ стѧви три кѧлѧ брашна, и то ѧгријѧ добро, па ѧнѧј
лонац кад је ѧгријѧно, он га йсправѧ па йзмажѧ, йзмажѧ, йзмажѧ и то је бѧри-
сѧње. Сѧсак, па то је нѧјверовѧтнијѧ са ѧним лѧвчицом, ѧнѧйздвојѧно. Лон-
чић за врѧћу ракију од два кѧлѧ, ѧжѧ дно, затворен ѧзгѧр (до пола). Вѧмо је
напраљен лѧвчић јѧдан, прѧбушен и вѧмо рѧчка ймѧ, и кад нагнѧ, тѧ ракија
йдѧ на тѧј сѧсак. Тѧ је специјалитѧт. Тѧј лѧнчић ймѧ сѧсак. Тѧстија (за воду),
ми зѧвѧмо, а они ѧков, али зѧмљѧно: ймѧ рѧчку и то је се слѧжило за воду.
Ймѧ јѧдан што прѧви тѧ чѧтуре (за ракију).

Литература

- *** РМС 2007, *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.
- ***РСАНУ, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд:
Српска академија наука и уметности.
- Бајаловић-Хаѧи-Пешић 1982: М. Бајаловић-Хаѧи-Пешић, *Керамика у
средњовековној Србији*., Београд: САНУ.
- Бошњаковић 1985: Ж. Бошњаковић, *Пастирска терминологија Срема*, Нови
Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике.
- Вуковић 1988: Г. Вуковић, *Терминологија куће и покућства у Војводини*, Нови
Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике.
- Вуковић, Бошњаковић, Недељков 1984: *Коларска терминологија*, Нови Сад:
Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике.
- Ђуровић 1993: Р. Ј. Ђуровић, Ужички говори, *Зборник Матице српске за
филологију и лингвистику XXXVI/1*, Нови Сад: Матица српска, 143–
152.
- Јовић 2004: Н. Јовић, Црепуљарска лексика, у: Љ. Ћирић (прир.), *Дијалекто-
лошка истраживања*, Ниш: Филозофски факултет, 65-90.
- Недељков 2009: Љ. Недељков, *Архаична пчеларска лексика у Војводини*, Нови
Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику.
- Марковић 2011: Славољуб З. Марковић, *Говор Ужичке Црне горе*, Београд:-
Српски дијалектолошки зборник LVIII, Српска академија наука и
уметности и Институт за српски језик САНУ, 337–672.
- Мићић 2010: Љ. Мићић, Златибор, *Ужички крај : насеља, порекло станов-
ништва, обичаји*, Београд: Службени гласник : САНУ, 209–320.

- Николић 2001: В. Николић, *Моравички и горњостуденички говори*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Николић 1972: М. Николић, *Говор Горобила, Српски дијалектолошки зборник XIX*, Београд: Институт за српскохрватски језик, 619–746.
- Пантић, Дрндаревић 2012: *Грнчарија у Злакуси : од старог заната до уметности : Злакуса некад и сад*, Злакуса: Етно парк терзића авлија : Етно удружење Злакуса.
- Перуничкић 1936: Б. Перуничкић, *О изради лонаца у Злакуси код Ужичке Пожеге* у: Б. Дробњаковић, *Прилози проучавању наше народне керамике*, Београд: Етнографски музеј.
- Пецо 1964: А. Пецо, *Говор источне Херцеговине, Српски дијалектолошки зборник*, књ. XIV, сепарат 1, Београд: Институт за српскохрватски језик.
- Томић-Јоковић, Тоскић 2010: *Живи сеоски занати у ужичком крају и њихова заштита на примеру грнчарског, качарског и ковачког заната*, Сирогојно: „Музеј на отвореном“.
- Томић 1982: П. Томић, *Грнчарство у Србији*, Београд: САНУ.
- Челиковић 2010: Б. Челиковић (прир.), *Ужички крај*, Београд: Службени гласник : САНУ.
- Челиковић 2012: Б. Челиковић, *Почеци антропогеографских истраживања ужичког краја, Историјска баштина : Годишњак историјског архива у Титовом Ужицу*, бр. 21, 53–66.

Bojana M. Gerun
Marija R. Mihajlovic

THE POTTERY LEXICON OF THE VILLAGE ZLAKUSA NEAR UŽICE

Summary

The focus of this research is the pottery lexicon in Zlakusa village near Uzice. The data for the dictionary was gathered on the basis of the recorded speech with the oldest contemporary and active pottery maestro in Zlakusa village. The dictionary consists of eighty-five processed entries. Besides the examples that go with the entry, the text, which was made during conversation with the informer, is given after the dictionary.

When speaking of formational analysis of the gathered built, one of the most productive suffixes for modification of nouns is the diminutive suffix *-ica*: *pekica*, *rupica*, *ruckica* (a stew pan, buttonhole, a little handle). Another very productive suffix is *-ara*, like in words: *susara*, *đuvecara* (a place for drying, a stew pan). Certain lexemes that mark tools are derived from the suffix *-ača*: *baraca*, *kukaca* (a three-meter-long tool used for taking out hot products from the fire, hook).

The characteristic of the gerund case is a basic model of its formation: *barisanje*, *sušenje*, *pečenje*, *oblikovanje*, *šaranje* (a finishing procedure of making a product stronger, drying, baking, molding, decorating). The verbs are mostly formed from prefixion, especially from the prefixes *raz-*, like in words *raskiseliti*, *razljevati* (to make something less sour, diffusing); *pri-* : *prikoriti* (upbraid); and *pod-* : *podasuti* (pour off). Reviving the tradition, the pottery products of Zlakusa are becoming one of the most important segments of culture.